

КОЛЕКТИВНА НАХОДКА ОТ КУХИ БРОНЗОВИ БРАДВИ ОТ СЕЛО САМОВОДЕНЕ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКО

ВЪЛКА ИЛЧЕВА

В Регионален исторически музей – Велико Търново се съхранява колективна находка от кухи бронзови брадви, произхождащи от землището на село Самоводене. Намерена е при прокопаване на трасето на жп линията Самоводене–Ресен в чертите на селото. Открита е на запад от моста на жп линията, в близост до неолитната селищна могила. обстоятелствата по постъпването ѝ в музея, както и точната година на откриването ѝ са неизвестни. Може да се каже само, че находката е инвентирана от първия директор на музея Тодор Николов, без да са отбелязани тези подробности. Нещо повече, в инвентарната книга, която е най-стария образец, липсва графа за датата на инвентирането.

Първоначално находката се е състояла от осем броя кухи бронзови брадви. Една от тях е загубена при неизвестни обстоятелства и с акт № 1 от 15 февруари 1961 г. е отписана от инвентарната книга. До сега находката не е била обект на цялостна публикация. Пет от брадвите са изследвани от Е. Н. Черных и са включени в неговата монография “Горное дело и металлургия в древнейшей Болгарии” (Черных 1978, 25, табл. 546).

Задачата на настоящото съобщение е да се направи пълно обнародване на находката с цел използването ѝ за по-нататъшни обобщителни изследвания.

1. Куха бронзова брадва с елипсовидно сечение на втулката, с малък израстък в горния край и релефен ръб, отделящ я от тялото. Последното е с шестоъгълна форма и е оформено от две арковидни плоскости, съединяващи се при острието. От едната страна, в горния край на тялото, е изрязан миндаловиден отвор. От опаковата страна той е маркиран, без да е изрязан. Повърхността ѝ е покрита с тъмна патина. Брадвата е добре запазена. Размери: дължина 9,9 см, ширина при острието 3,4 см, диаметър на втулката 3,5 см, дебелина 3,3 см (**Обр. I/1, II/1, III/1**). Инв. № 85п.

2. Куха бронзова брадва с елипсовидно сечение на втулката и шестоъгълно на тялото. В горния край втулката има два нееднакви израстъка и завършва с релефен ръб, отделящ я от тялото. То е оформено от две арковидни плоскости, съединяващи се при острието. В горния край на тялото съдържа миндаловиден отвор и малка дупка под него. Повърхността е покрита с тъмна патина. Брадвата е добре запазена. Размери: дължина 10,4 см, ширина на острието 3,8 см, диаметър на втулката 3,6 см, дебелина 2,8 см (**Обр. I/2, II/2, III/2**). Инв. № 92п.

3. Куха бронзова брадва с елипсоидно сечение на втулката и шестоъгълно на тялото. В горния край втулката завършва с два почти еднакви израстъка и релефен ръб, който я отделя от тялото. То е оформено от две арковидни плоскости, съединяващи се при острието, по което личат следи от употреба. От едната страна на тялото е изрязан миндаловиден отвор. Покрита е с тъмна патина. Бравата е добре запазена. Размери: дължина 10,2 см, ширина при острието 4 см, диаметър на втулката 4 см, дебелина 3,1 см (**Обр. I/3, II/3, III/3**). Инв. № 86.

4. Куха бронзова брадва с елипсоидно сечение на втулката и шестоъгълно на тялото. В горния край втулката завършва с два еднакви израстъка и релефен ръб, изрязан от лицевата страна. Тялото е оформено като две арковидни плоскости, съединени при острието. От едната му страна е изрязан елипсоиден отвор, а под него – малък правоъгълен. По острието личат следи от употреба. Бравата е покрита с тъмна патина. Добре запазена. Размери: дължина 9,9 см, ширина при втулката 4 см, диаметър на втулката 3,8 см, дебелина 3 см (**Обр. I/4, II/4, III/4**). Инв. № 88п.

5. Куха бронзова брадва с елипсоидно сечение на втулката и шестоъгълно на тялото. В горния край втулката завършва с два еднакви израстъка и релефен ръб, изрязан от лицевата страна. Тялото е оформено като две арковидни плоскости, съединени при острието, по което личат следи от употреба. От едната страна е изрязан елипсоиден отвор. Покрита е с тъмна патина. Бравата е добре запазена. Размери: дължина 10,6 см, ширина на острието 3,7 см, диаметър на втулката 4,2 см, дебелина 2,9 см (**Обр. I/5, II/5, III/5**). Инв. № 89п.

6. Куха бронзова брадва с елипсоидно сечение на втулката и шестоъгълно на тялото. В горния край втулката завършва с два нееднакви израстъка и релефен ръб, отделящ я от тялото. Надолу е оформена от две арковидни плоскости, съединени при острието. От едната страна е изрязан елипсоиден отвор. По острието има следи от употреба. Повърхността е покрита с тъмна патина. Бравата е добре запазена. Размери: дължина 10 см, ширина при острието 3,8 см, диаметър на втулката 3,8 см, дебелина 2,9 см (**Обр. I/6, II/6, III/6**). Инв. № 90п.

7. Куха бронзова брадва с елипсоидно сечение на втулката и шестоъгълно на тялото. В горния край на втулката има два еднакво високи израстъка, следва релефен ръб, отделящ я от тялото. Надолу бравата е оформена от две арковидни плоскости, съединени при острието. От едната страна е изрязан елипсоиден отвор. Покрита е с тъмна патина. Бравата е добре запазена. Размери: дължина 10,1 см, ширина при острието 4 см, диаметър на втулката 4,1 см, дебелина 2,8 см (**Обр. I/7, II/7, III/7**). Инв. № 91п.

Находката се състои от седем еднотипни брадви с някои минимални различия. По класификацията на Е. Н. Черных те се отнасят към типа К-18 (Черных 1978, 185–199). Това са кухи брадви, без уши, неукрасени, с арковидна плоскост и "пещеричка" (елипсовиден отвор) от едната страна. Според Черных те са един от най-многочислените типове кухи брадви в Североизточните Балкани. Техни точни аналогии са известни от Долния Дунав, от територията на Южна Русия, а също и от земите на Югозападна Русия, откъдето те проникват чак до Украйна. Този тип брадви е характерен за металургическото производство през късната бронзова епоха за Североизточните Балкани и Долния Дунав (Черных 1978, 189).

Находката се датира към късната бронзова епоха и се отнася към четвъртия етап на най-старото металургическо производство в България, който се характеризира с рязка смяна на всички водещи оръдия и оръжия от предходния етап. Появяват се съвършено нови категории метални изделия – кухи бронзови брадви, мечове, върхове за копия. През този период се усложнява производството на метални изделия. Усвоява се технологията на отливане на предмети с т. нар. "сляпа втулка" на кухи бронзови брадви и върхове за копия. Калъпите имат "сърцевина-вмъкване". За отливането на изделията се използва калаен бронз. За това време е характерно рязко повишаване мащабността на производството на метални изделия. 70% от всички предмети заемат металът от колективните находки, докато в предшестващите епохи основен е металът от селищата (Черных 1978, 176). В България са известни 19 колективни находки и всички са намерени на север от Стара планина.

Находката от Самоводене е една от сравнително малките по брой на предметите. Те са изработени в двустранни каменни калъпи с вмъкване на сърцевина за получаване на "сляпа втулка".

От таблицата за спектрален анализ е виден съставът на бронзовата сплав. Към медта, която е основният компонент, е прибавено значително количество калай. Две от бравдите съдържат по 5 единици, две по 6 и една 7 единици калай. Калаят в случая е основното легиращо вещество. Останалите минерали са в минимални количества и се явяват като естествен примес към рудата. По състава на метала находката от Самоводене се приближава както към Върбишкия, така и към Дичевския център на металообработка (Черных 1978, 250), където количеството на калай в находките е почти едно и също и съвпада с това на бравдите от Самоводене. Типологически разглежданите брадви имат много общи белези с Дичевските находки, както и с тези от Горско Косово (Черных 1978, 192, рис. 98). От района на Централна Северна България произхождат още две колективни находки от късната бронзова

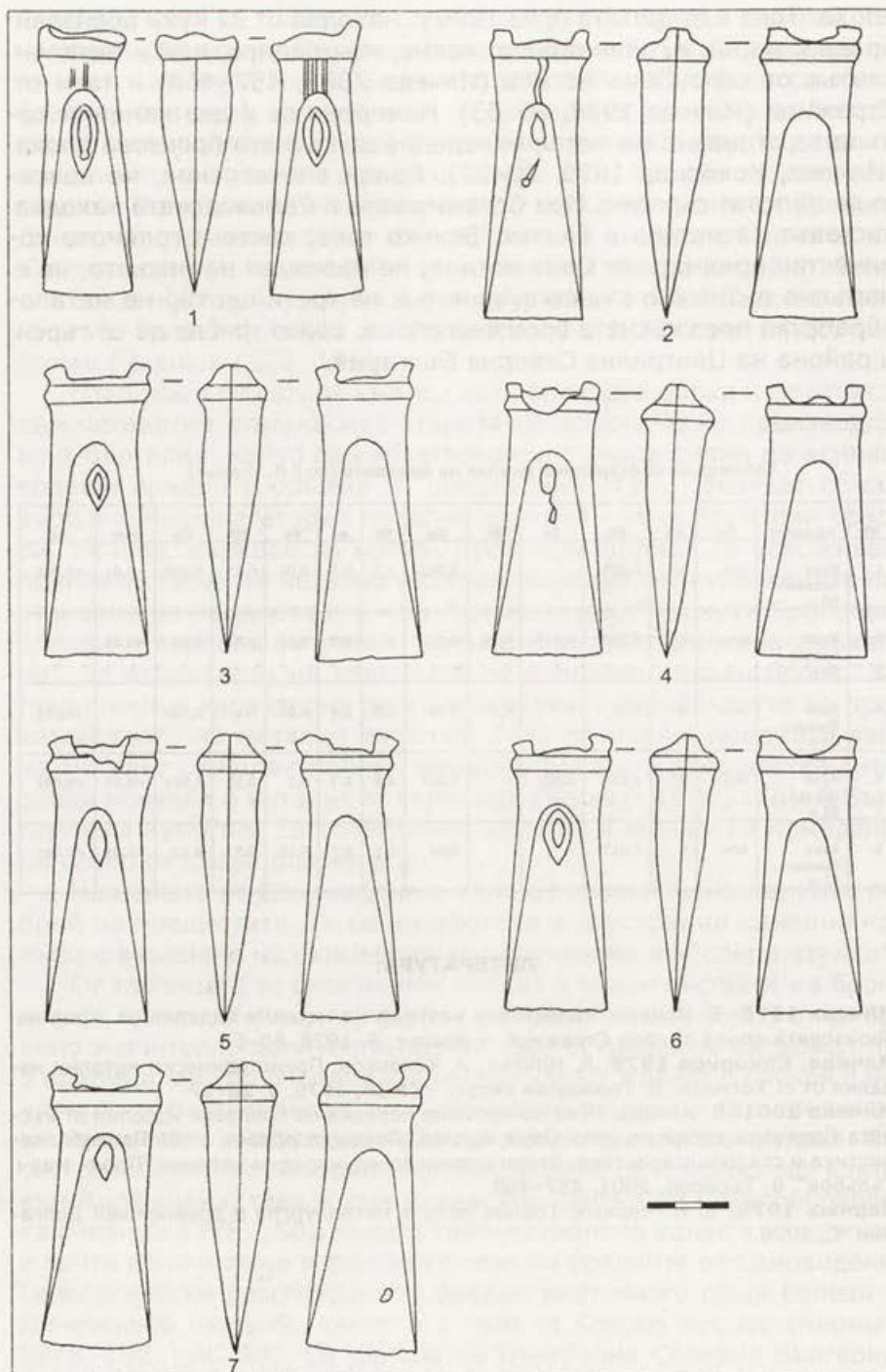
епоха. Това е откритата през 1996 г. находка от 32 кухи бронзови брадви, малък и голям връх от копие, меч-рапира, нож и метален слитък от село Овча могила (Илчева 2001, 457–468) и тази от Стражица (Илчева 1978, 60–63). Намерени са и два каменни калъпа за отливане на метални изделия от късната бронзова епоха (Илчева, Кокорков 1979, 20–27). Прави впечатление, че навсякъде липсват сърпове. При Стражишката и Самоводската находка съставът на метала е близък. Всичко това, както и голямото количество предмети от Овча могила, ме навеждат на мисълта, че е напълно възможно съществуването и на трети център на металообработка през късната бронзова епоха, който трябва да се търси в района на Централна Северна България.

Таблица за спектралния анализ на брадвите (по Е.Н. Черных)

№	предмет	Cu	Sn	Pb	Zn	Bi	Ag	Sb	As	Fe	Ni	Co	Mn	Au
1.	Куха брадва - 90 п	осн.	6	0,003	-	-	0,007	1,3	0,3	0,05	0,13	0,007	<0,01	<0,001
2.	Куха брадва - 89 п	осн.	5	0,003	0,015	0,03	0,01	1	0,3	0,1	0,13	0,04	<0,01	-
3.	Куха брадва - 86 п	осн.	5	0,06	-	0,1	0,03	1,5	0,4	0,03	0,1	0,008	-	<0,001
4.	Куха брадва - 91 п	осн.	7	0,005	0,007	-	0,007	0,8	0,3	0,2	0,12	0,001	<0,01	<0,001
5.	Куха брадва - 92 п	осн.	6	0,012	-	-	0,02	1,5	0,7	0,15	0,5	0,12	<0,01	<0,001

ЛИТЕРАТУРА:

- Илчева 1978:** В. Илчева. Колективна находка на метални изделия от края на бронзовата епоха от град Стражица. – Векове, 5, 1978, 60–63.
- Илчева, Кокорков 1979:** В. Илчева, И. Кокорков. Праисторически метални изделия от с. Хотница, В. Търновски окръг. – ГМСБ, 1979, V, 20–27.
- Илчева 2001:** В. Илчева. Нова колективна находка на бронзови изделия от късната бронзова епоха от село Овча могила, Ловешка област. – В: Палеобалканистика и старобългаристика. Втори есенни международни четения "Проф. Иван Гълъбов". В. Търново, 2001, 457–468.
- Черных 1978:** Е. Н. Черных. Горное дело и металлургия в древнейшей Болгарии. С, 1978.

Обр. 1. Кухи бронзови брадви от с. Самоводене – колективна находка

Обр. 2. Колективна находка на кухи бронзови брадви от с. Самоводене – лице

Обр. 3. Колективна находка на кухи бронзови брадви от с. Самоводене – опako

UNE TROUVAILLE COLLECTIVE DE HACHES EN BRONZE CREUSES
DE SAMOVODENE

VALKA ILTCHEVA

(Résumé)

La communication annonce une trouvaille collective de huit haches en bronze creuses, datées de la Basse époque du bronze. Les haches sont classifiées et déterminées selon la typologie de E. H. Tchernich.